

S A Y I 10 • 2 0 0 3

İslâm
Araştırmaları
Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

 İSAM
TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLÂM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Suat Cebeci.
Ankara: Akçağ Yayınları, 1996. 254 sayfa.

Suat Cebeci’nin 1996’da hazırladığı ve daha çok bir ders kitabı mahiyetindeki *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi* isimli eseri, adında da işaret edildiği gibi başlıca iki konuyu ele almaktadır: Din eğitimi bilimi hakkında genel bilgilendirme ve Türkiye’de din eğitiminin kısa tarihi. Yazar bu kitabı hazırlamadaki amacının, ülkemizde gerek bilimsel alanda gerekse uygulama alanında neler yapıldığının genel bir portresini çizmek olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’deki din eğitimi hakkında derli toplu bilgi ortaya koymaya çalıştığını, bunun için detaylara inmeden, her konuya temas ettiğini belirtmektedir.

Çizmiş olduğu bu konu çerçevesi ile kitap, din eğitimi sahasındaki az rastlanan örneklerden biridir. Yorumlayıcı değil, resmi ortaya koyan tasvirî bir yöntem izlenmiştir. Din eğitimi bilimine yönelik bu tür tanımlayıcı ilk çalışma Beyza Bilgin’in 1988 yılında yayımlanan *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* isimli eseridir¹. Cebeci, din eğitimi bilimiyle ilgili tahlillerinde daha çok bu esere istinat etmiştir. Yazar, kitabın hazırlanmasında Beyza Bilgin’in teklif ve teşvikleri olduğunu da belirtmektedir (s. 6). Konusu itibarıyla bu mahiyetteki diğer çalışmalar, Selahaddin Parlador’un *Din Eğitime Giriş* ve Kerim Yavuz’un *Günümüzde Din Eğitimi* isimli eserleri konuya giriş niteliğinde olup Cebeci’nin çalışması, yaklaşım itibarıyla olmasa da, resmettiği alanın genişliği açısından bunlardan ayrılır. Din eğitiminin muhtevasını tartışmasıyla yaklaşım farklılığı sunan son çalışmalardan biri olarak Cemal Tosun’un *Din Eğitimi Bilimine Giriş*’ini de zikretmek gerekir.

Suat Cebeci’nin ele aldığımız eseri üç bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölüm “Din Eğitimi ve Din Eğitimi Bilimi”, ikinci bölüm “Türkiye’de Din Eğitimi Alanında Yapılan Bilimsel Çalışmalar”, üçüncü bölüm “Türkiye’de Din Eğitimi Faaliyetleri” başlıklarını taşımaktadır.

Birinci bölümde din eğitimi, özellikle İslâm eğitimi konusunda genel ve terminolojik bilgiler verilmiştir. Eğitim, öğretim, din, ilâhiyat gibi kavramlardan başlanarak din eğitimi biliminin konusu, amacı, görevleri, diğer bilimlerle ilişkisi, psikolojik ve sosyolojik temelleri bu bölümde birer başlıkla ele alınmıştır. Tarih boyunca halka dinî bilgilerin öğretildiğini, dinî bilimlerin geliştirildiğini; fakat yakın zamana kadar din eğitiminin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmadığını belirten yazar, dinin öğretimini yapmanın ayrı bir şey, bunu kime,

¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara Üni. İlahiyat Fak. Yay., Ankara, 1988.

nasıl, ne amaçla, hangi düzeyde öğretileceğini araştırmanın, bu hususta teoriler geliştirmenin, onları denemenin, uygulamanın ayrı bir şey olduğunu vurguluyor. Konunun işlenişinde gözlenen bir sorun, din eğitimi kavramının kimi zaman genel anlamda bir disiplin, kimi zaman İslâm eğitimi ifade için kullanılmasıyla ortaya çıkan karışıklıktır. Örneğin “Din Eğitimi Biliminin Görevleri” anlatılırken, İslâm dininin kâinat ve insan tasavvuru çerçevesinde, konu arzu edilen insan tipinin yetiştirilmesi anlayışıyla takdim edilmektedir (s. 30-32). Bu durum, din eğitimi yapmakla, onu nasıl yapacağımız üzerinde çalışmanın ayrımını henüz zihinlerimizde yapamadığımızı gösteren metodolojik bir soruna işaret ediyor. Aşağıda sözü edilen gecikmişlik de bunda etkili olabilir.

Gerçekten de Türkiye’de din eğitiminin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması 1980’li yıllara kadar gecikmiştir. Yazarın işaret ettiği gibi eğitim bilimi kendine özgü konusu, alanı, metotları ve teorileri ile bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkınca ve İslâm toplumlarında dinî nitelikli eğitim kurumlarının yanında modern eğitim kurumları yer almaya başlayınca, dinin eğitimi konusunda yeni arayışlar başlamıştır. İlk defa 1913 yılında, yeni açılan bir okul olan *Medreset’ül Eimme ve’l Huteba*’nın (İmam-Hatip Okulu) amaçlarında “Din-i mübin-i İslâm’ın müessis-i medeniyet ve fazilet olduğunu cihan-ı insaniyete neşredek erbab-ı kemali yetiştirmek” düşüncesi yer almıştır. Bu düşünce dinî bilgilerin yanında, dinî anlatımda kullanılacak metot ve teknikleri öğretme ihtiyacına da işaret etmektedir (s. 26). Yazar böylece alışlagelmış dinî öğretimden farklı olarak, dinin öğretiminde yeni hedefler, yöntemler ve teknikler gerektiğine dair bir anlayışın belirlediğini; fakat Birinci Dünya Savaşı’nın çıkması, arkasından gelen siyasal ve sosyal değişmelerin bu düşüncenin gelişmesine ve uygulamaya dönüşmesine imkân vermediğini; din eğitiminin teorisini geliştirme, hedeflerini, metotlarını ve ilkelerini belirleme çalışmalarının 1980’lere kadar geciktiğini belirtmektedir.

Bu tespit doğru olmakla birlikte şunu da eklemek gerekir: Din eğitimi bilimi, konusu ve amaçları ile muhtevasını ortaya koyup kendisini kurarken, modern zamanın din algısı içinde sıkışıp kalmıştır. Din, eğitimin bütününe hakim bir unsur iken, eğitim kurumlarındaki derslerden bir ders haline gelmesinden sonra, bu eğitimin nasıl yapılacağı ile gündeme gelen din eğitimi bilimi, hayatın bütününe sinen ve başlı başına bir dünya görüşü olan bir sistemi, hayatın bir yerinde kalan bir unsur olarak algılamak durumunda kalmıştır. “Din eğitimi bilimi nedir?” sorusunda “Din nedir?” “Hayatımızdaki yeri nedir?” sorularındaki tartışmalar aynen mevcuttur.

Türkiye’de din eğitimi alanında yapılan bilimsel çalışmaları tanıtan ikinci bölümde Türkiye’de din eğitimi bilimindeki farklı yönelişlere dair bir tasnif

yapılmaktadır. Yazar Türkiye’de din eğitimi çalışmalarındaki yönelişleri şöyle tespit etmiştir:

1) İnsanı tanımının, ancak Allah’ın verdiği bilgilerle mümkün olacağını, dolayısıyla din eğitiminde hedefin, metot ve prensiplerin ancak Allah’ın bize sunduğu vahyi iyi anlamak ve doğru yorumlamakla mümkün olacağını savunan “nakil merkezli yaklaşım” ki yazar, Bayraktar Bayraklı’yı bu yaklaşımın temsilcisi olarak görmektedir.

2) Vahyin sünnetle başlayan tatbikatının geleneksel tecrübelerini esas alan, Hz. Peygamber’in eğitim-öğretim alanındaki uygulamaları ve bu uygulamaların günümüze kadar ulaşan tarihi mirası üzerinde yoğunlaşan “gelenekçi yaklaşım” ki yazar “Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed” vb. çalışmalarla Abdullah Özbek ve İbrahim Canan’ı bu yaklaşıma örnek göstermektedir.

3) İnsanı merkeze koymakla öne çıkan, temelini çağdaş eğitim akımlarından “Çocuktan Hareket Akımı”ndan alan ve din eğitiminde onun ruhî fonksiyonlarını, gelişim özelliklerini, tepkilerini esas alarak ona göre eğitim kademelerini, her kademeye uygun eğitim hedef ve yöntemlerini belirleme üzerinde duran “çocuk merkezli yaklaşım” ki bu yaklaşımın temsilcisi olarak da Beyza Bilgin ve Muallâ Selçuk gösterilmektedir.

Yazar, farklılıklar olsa da, bu yaklaşımların her birinin din eğitiminde kime, neyin, nasıl öğretileceği konusunda birer bilimsel arayış olduğunu, bu bakımdan bunların problemlerin çözümünde fikir üretme ve geleceğe yönelik teori geliştirme bakımından din eğitimi bilimi için bir zenginlik olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir (s. 100). Bununla birlikte yazarın kendisinin de din eğitimi biliminin konusunu, amacını, İslâm eğitimini, din öğretiminin metotlarını daha çok ilk iki yaklaşımdaki kaynaklar çerçevesinde anlattığından kendisi de bunlara yakın çizgide bir görünüm arz etmektedir.

Suat Cebeci’nin tasnifinde üç grup olarak verilen yaklaşımların, gelenekçi ve yenilikçi olmak üzere temelde sadece iki farklı yaklaşım olduğu söylenebilir. Araştırmacının konuyu incelerken hangi araçları nasıl ve nerede kullandığı, konusuna nereden baktığı, onu nasıl gördüğü metodolojisini belirleyen hususlardır. Bu bakımdan bu yaklaşımlar arasında bir duruş farklılığından söz edilebilir. Cebeci’nin çalışmasını yayınladığı 1996 yılından bu yana bu yaklaşımlar arasında birbirine yaklaşma şeklinde bir değişim de gözlenmektedir.

İlk iki bölümdeki teorik açıklamalardan sonra uygulama alanını konu alan üçüncü bölümde, Türkiye’de din eğitimi faaliyetleri derli toplu bir şekilde ele

alınmıştır. Türkiye’de din eğitiminin yasal dayanakları, örgün din eğitiminin tarihçesi, bugünkü durumu, problemleri, meslekî din eğitimi faaliyetleri, imam hatip liselerinin tarihî seyri, sosyal fonksiyonları, ilâhiyat fakülteleri ve öğretmen yetiştirme programları, yaygın din eğitimi faaliyetleri, camide ve cami dışında yürütülen çalışmalar, yurt dışındaki vatandaşlarımıza yönelik çalışmalar vs. Türkiye’de din eğitimi faaliyetlerinin ana hatları olarak ele alınmıştır. Yazar, bu bölümü destekler mahiyette kitabın sonunda bir de ekler bölümüne yer vermiş ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu, A. H. Akseki’nin din tedrisatı ve din müesseseleri hakkındaki raporu, ilahiyat fakültesi öğretim üyelerinin reform teklifleri, 1992 *Tebliğler Dergisi*’nde yayınlanan “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminin Genel İlkeleri”, “I. Din Şurası Kararları” burada yer almıştır.

Din eğitimi çalışmalarında tek yanlı kararlar ve subjektif yargılar yerine, toplum gerçeklerini göz önüne alan bütüncül yaklaşımların gerekli olduğuna, bunun için ülkemizde gerek bilimsel alanda gerekse uygulama alanında neler yapılmakta olduğunun genel bir portresinin bilinmesine ihtiyaç olduğu fikrinden hareketle kaleme alınan eser, alanın bütünü hakkında genel bilgi sahibi olmak isteyenler için faydalı bir çalışmadır. Ayrıca eserin, Türkiye’de nispeten yeni bir saha olan din eğitimi araştırmacıları için de tartışma ortamı hazırladığı düşünülebilir.

Z. Şeyma Arslan

In Search of Jesus: Insider and Outsider Images, Clinton Benneth.
London: Continuum, 2001. 403 pp.

The book under review seems to be a useful anthology for those who are interested in the question of who Jesus was and how he has been understood by both insiders and outsiders (i.e. Christians and non-Christians) over the course of time.

In his introduction, the author tries to explain the rationality behind writing this book. After giving some information about his previous books, “In Search of the Sacred” and “In Search of Muhammad,” he indicates some parallel points between his books on Muhammad and Jesus. In so doing, he states that in “In Search of Muhammad” more attention has been paid to outside voices than insiders because of the uniformity of the insiders’ stories. According